

ATOM

- Najsitnija čestica hemijskog elementa.
- Svaki hemijski element ima atome sa jedinstvenim osobinama.
- Atomi različitih hemijskih elemenata se razlikuju po svojim osobinama.

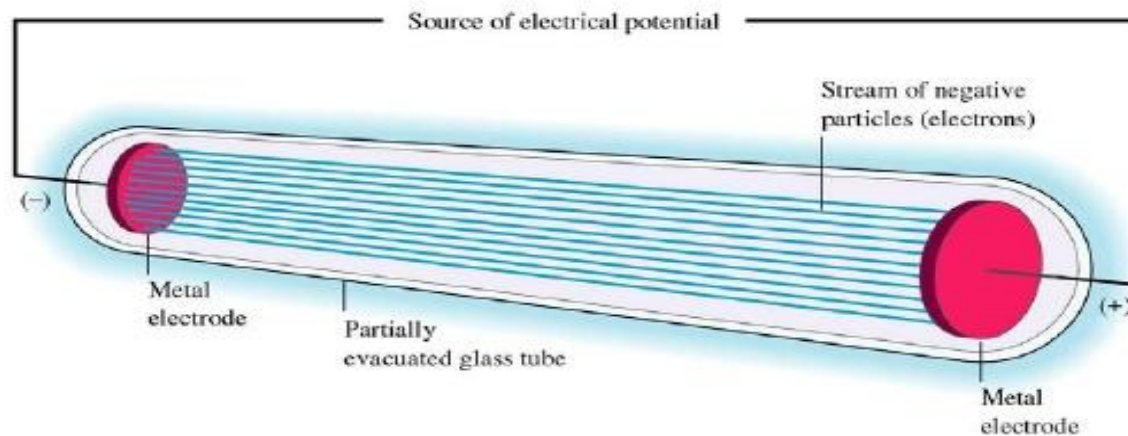
Prema tome, treba da se razlikuju i po svojoj – strukturi.

STRUKTURA ATOMA

▶ RAZVOJ MODELA ATOMA

- Dalton daje atomsku strukturu materije (1805)
- Goldstein otkriva “kanalne zrake” (kasnije nazvani protoni) (1886)
- J.J. Thompson otkriva elektron (1897) (katodni zraci)
- Thompsonov model atoma “puding od šljiva”
- E. Raderford otkriva atomsko jezgro i daje planetarni model atoma(1910)
- Borov model atoma (1913)
- Talasno- mehanički model atoma
- Hajzenbergov princip neodređenosti (1925)
- Šredinger daje “talasnu mehaniku” (1926)
- Dirak integriše prethodna dva modela (1926)
- Čedvik otkriva neutron (1932)

- ▶ Stoni - krajem XIX veka predvidio čestice negativ naelektrisanja – ELEKTRONE, e^-
- ▶ Katodni zraci dobijeni u katodnoj cijevi, -pod dejstvom električnog polja skreću ka pozitivn polu

▶ Tomson

Tomson je odredio brzinu katodnih zraka ($5 \times 10^7 \text{ m/s} = 1/6$ brzine svjetlosti) i odnos e/m (*uvijek je konstantan* $= 10^{11} \text{ C/kg}$) **bez obzira koji se gas nalazi u cijevi i od kog materijala je katoda napravljena.**

▶ Miliken

Odredio naelektrisanje elektrona ($1,6 \times 10^{-19} \text{ C}$)

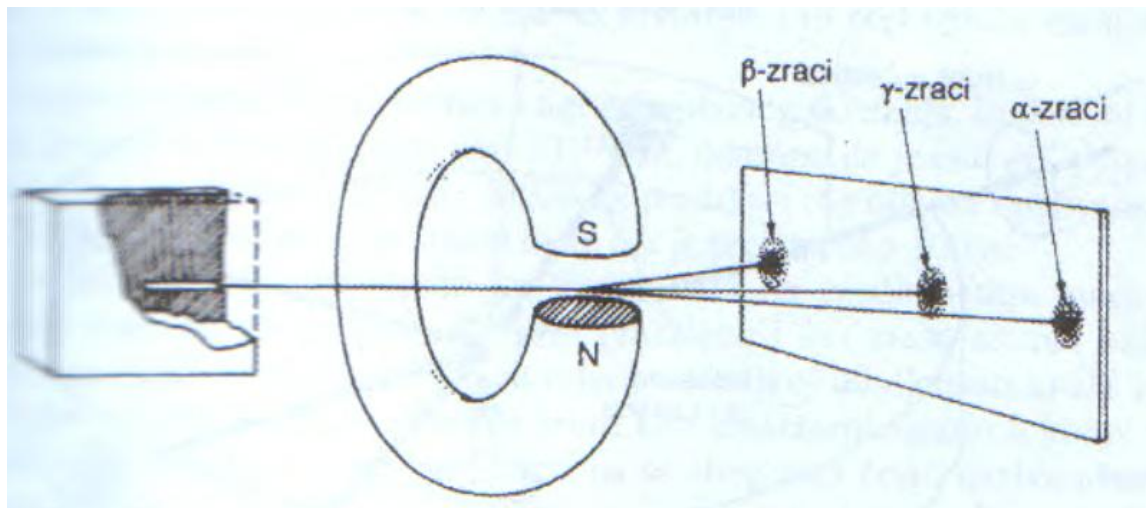
Tomsonov model atoma „Puding od šljiva,, ili „kostica u jagodi,,

Pozitivno naelektrisan puding u kome su sljive – negativno naelektrisane

Raderford – planetarni model

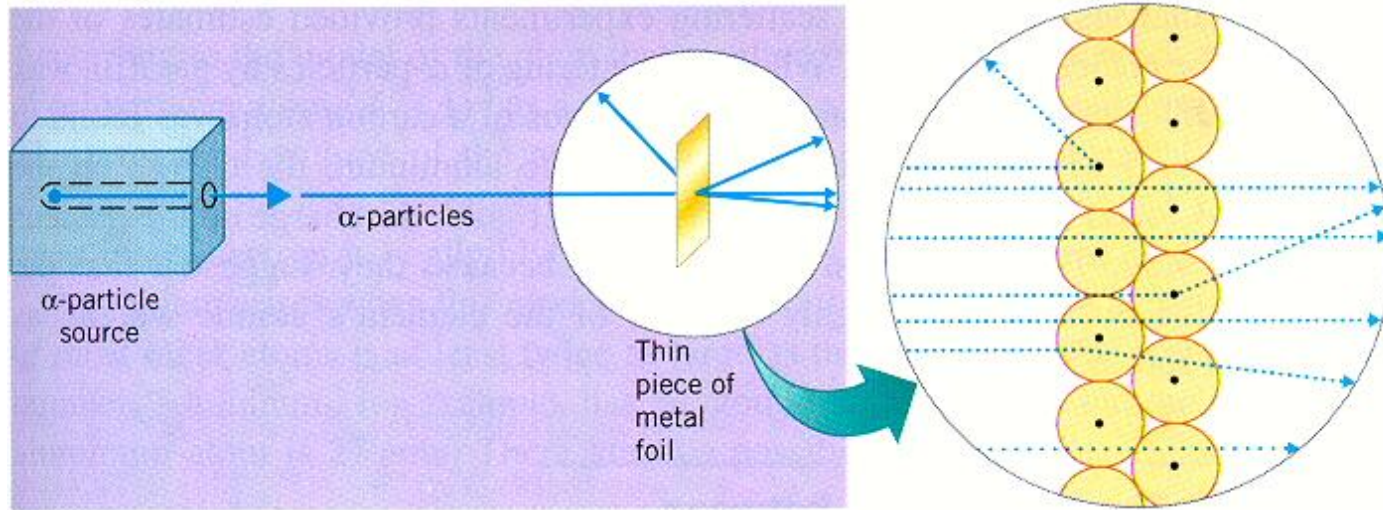
► Radioaktivnost

spontano emitovanje zračenja – radioaktivno zračenje

- **α – (zranci) čestice predstavljaju struju jezgara helijumovih atoma ${}_2^4\text{He}$**
- **β - (zranci) čestice predstavljaju struju elektrona**
- **γ – zranci predstavljaju elektromagnetno zračenje vrlo malih λ .**

Raderfordov ogled sa α -česticama

► Raderford

U atomu postoji - mnogo praznog prostora i jedan mali pozitivno naelektrisan centar –NUKLEUS ATOMA

U nukleusu su čestice - PROTONI,

$r(\text{jezgro})/r(\text{atom})=10^{-12}\text{cm}/10^{-8}\text{cm} = 10^4$ puta manji

(kao da se kuglica prečnika 1cm nalazi u centru lopte prečnika 100m)

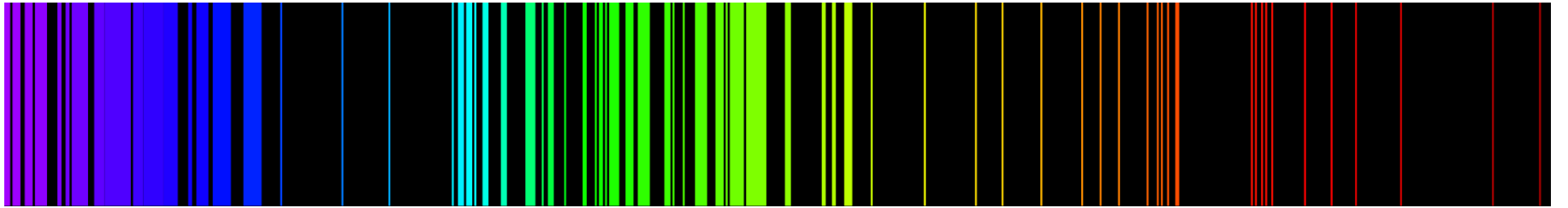
- **Raderford: mini-planetarni sistem u kome se oko elektropozitivnog jezgra, na velikom rastojanju kreću elektroni**

Nedostaci: • Nestabilnost atoma

- Nemogućnost tumačenja linijskih spektara atoma

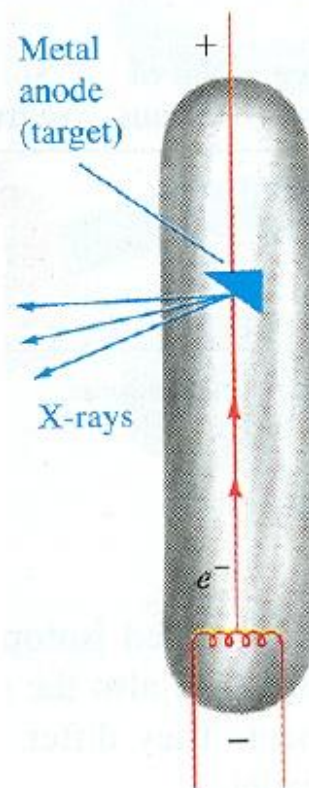
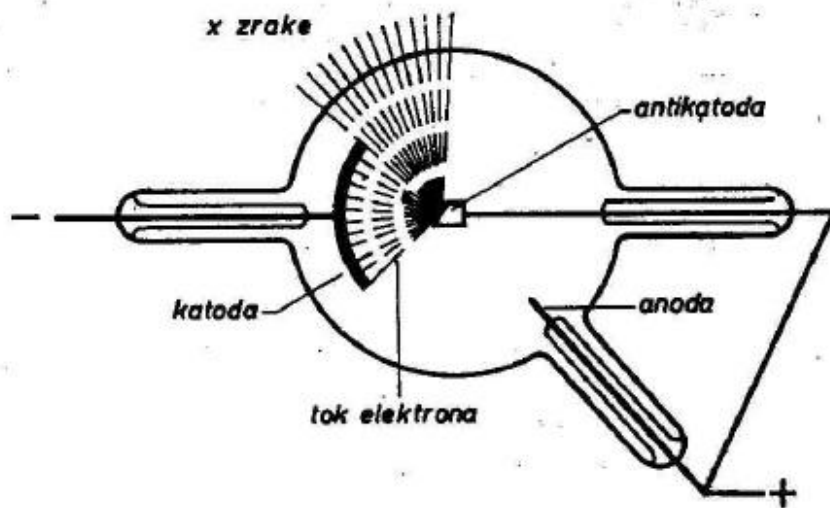
.

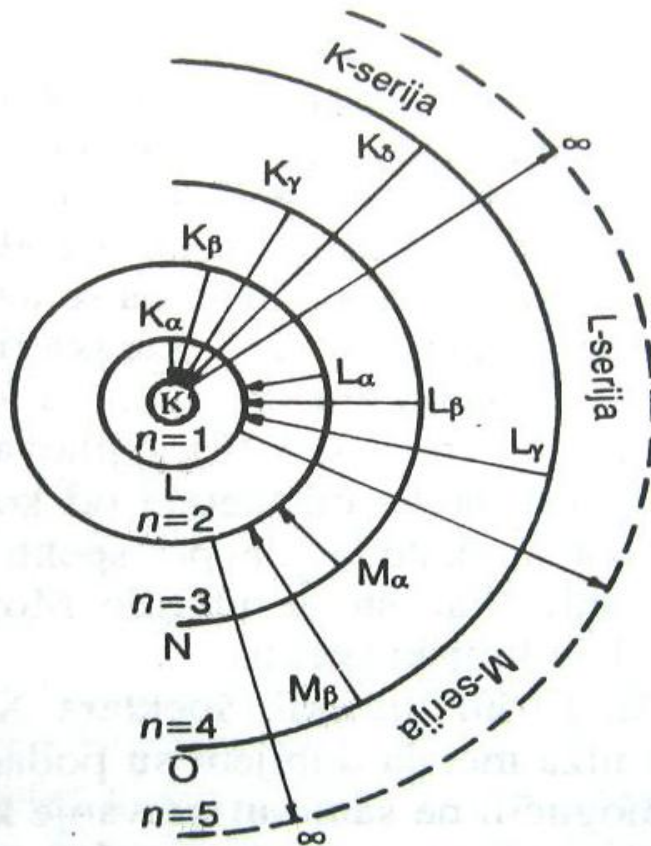
Linijski emisijski spektri vodonika(a) i gvožđa (b)

Rendgen – X-zranci: pri udaru katodnih zraka o atome elemenata.
X-zranci-elektromagnetno zračenje čija je talasna dužina od 0,01 do 1nm

Mozli - RENDGENSKI SPEKTRI ELEMENTARNIH SUPSTANCI

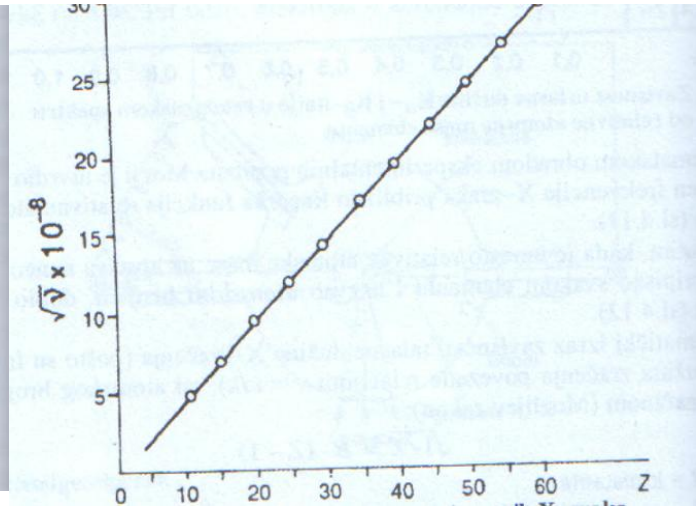
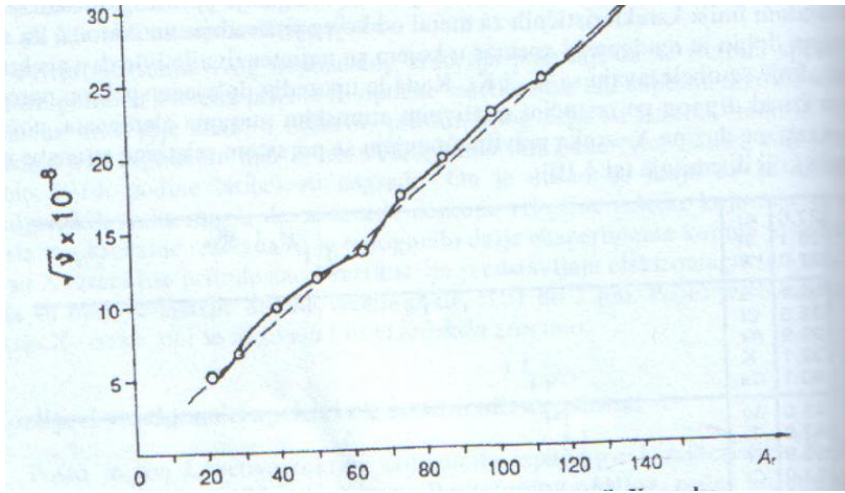
- ***Najprodorniji X-zraci su K-zraci***

Sl.5.19. Nastajanje rendgenskog zračenja

- Talasna dužina X-zraka se pravilno mijenja sa porastom Ar metala.
- Zavisnost talasne dužine X zračenja od atomskog broja elementa dat je odnosom:

$$\sqrt{\frac{1}{\lambda}} = R (Z - 1)$$

- R- konstanta
- Z – atomski broj (redni broj)
- λ - talasna dužina emitovanog X zračenja
- **Odredio je naelektrisanje jezgra**

$$\sqrt{\frac{1}{\lambda}} = R (Z - 1)$$

- **ATOMSKI ili REDNI BROJ – Z**

Atomski broj je broj protona u jezgru.

- Kod lakših atoma je on jednak približno polovini relativne atomske mase.

Čedvik ispitujući “berilijumsko zračenje” otkrio neutrone, n^0 , u jezgru atoma ($m \approx m_{p+}$)

	masa	naelektrisanje
p	$1,672 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$	$+ 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$
n	$1,674 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$	0
e	$5,109 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$	$- 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$

➤ **Sodi :** Izotope - to su atomi istog elementa koji u jezgru, imaju isti broj protona, a različit broj neutrona

- NUKLEONI - protoni i neutroni
- NUKLID - sinonim za izotop čiji svi atomi imaju isti maseni broj

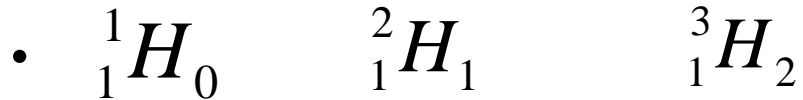
MASENI BROJ – A, zbir protona i neutrona u jezgru (broj nukleona)

$$A = p^+ + n^0$$

-

- - izotopi vodonika:

- - izotopi kiseonika: ${}^{16}_8O_8$ ${}^{17}_8O_9$ ${}^{18}_8O_{10}$

- **Relativne atomske mase nisu cijeli brojevi:**

- 1. mase protona i neutrona nisu iste (neznatno se razlikuju)**
- 2. pri nastanku jezgra dolazi do gubitka mase na račun oslobađanja energije potrebne za stvaranje jezgra "defekt mase".**
- 3. različita zastupljenost izotopa u smješi**

$$Ar(X) = \sum x_i \cdot Ar_i$$

gde je: x_i – molski udio izotopa

Ar_i – relativna atomska masa izotopa

Na primjer:

	Ar	x	
^{16}O	15,99491	0,99759	
^{17}O	16,99913	0,00037	$\Rightarrow Ar = 15,99937$
^{18}O	17,99916	0,00204	

Kod atoma čiji redni broj:

-ne prelazi 20 stabilni izotopi sadrže isti broj p^+ i n^0

-kada je $Z > 20$ stabilniji je atom koje broj $n^0 > p^+$

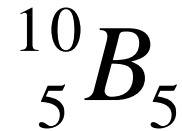
• Najnestabilnija jezgra su sa neparnim brojem n^0 i p^+

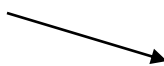

**Izobari - atomi elemenata koji imaju isti maseni broj,
a različit atomski broj**

- Pr.

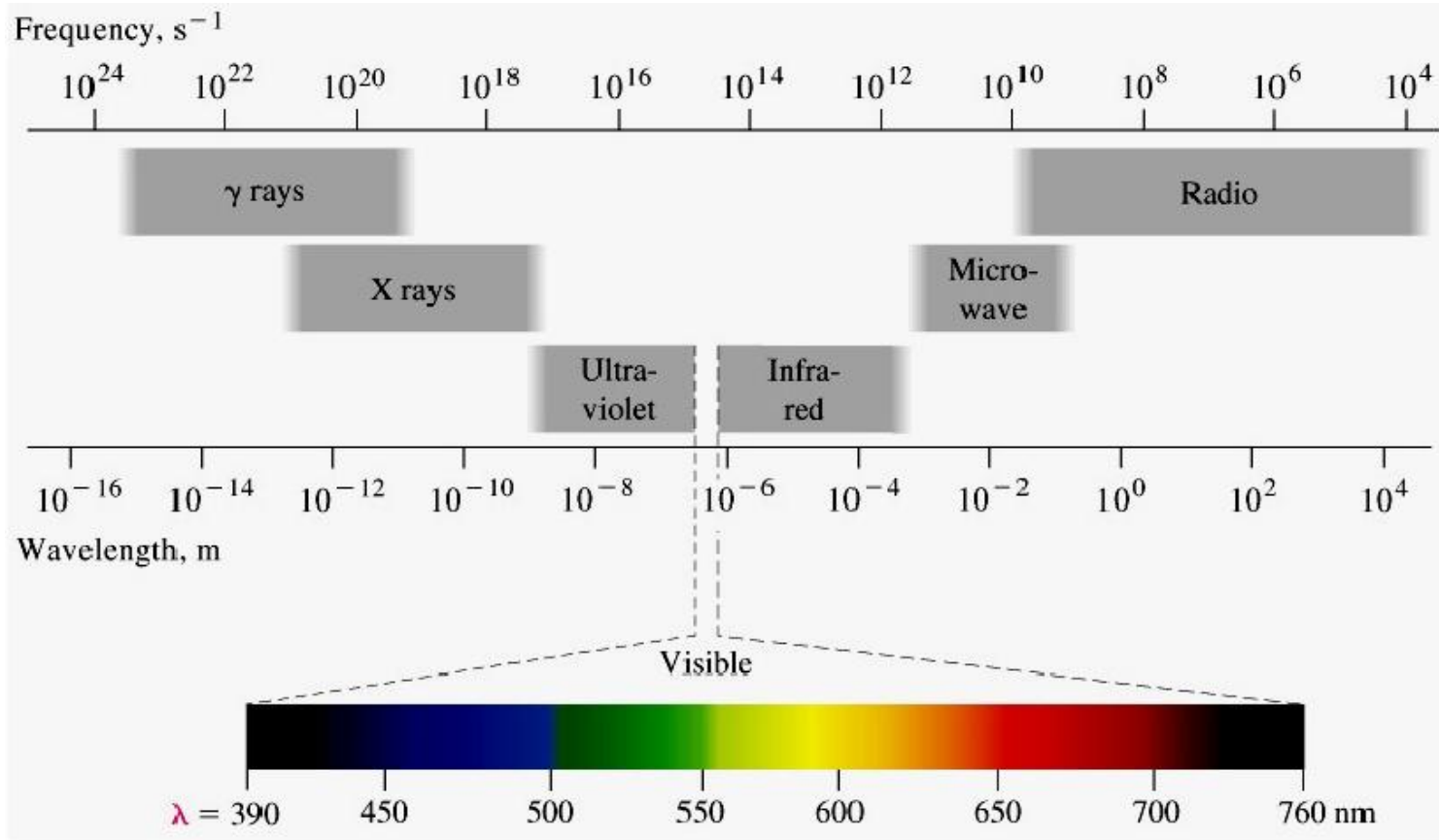

- **Izotoni** - u jezgru sadrže isti broj neutrona, a različit im je atomski broj

- p^+
- n^0 u jezgru
- e^- - kruže oko jezgra
- Kretanje malih čestica (elektrona i dr. subatomskih čestica) ne pokorava se zakonima klasične mehanike već zakonima kvantne mehanike

Elektromagnetni spektr

- **Nils Bor - 1913. godine:**
- **Atomska teorija - model atoma vodonika - planaran**
- Niels Bohr daje svoj model atoma na osnovu:
  - Kvantne teorije
  - Linijskih spektara atoma
  - Činjenice da su atomi stabilni

▪ Energija je kvantizovana

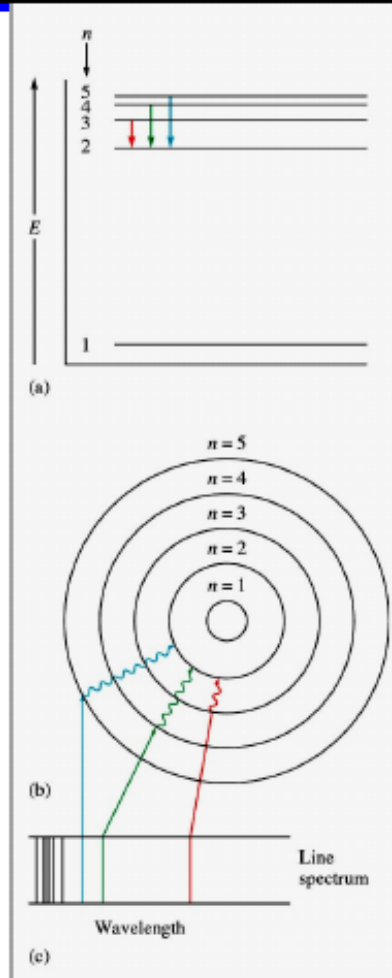
- Energija zračenja se može emitovati ili apsorbovati samo kao celobrojni umnožak određenog najmanjeg kvantuma energije, kvanta, koji je za svaku frekvencu različit i njoj proporcionalan.
- $E = h \nu$
- $h = 6,6256 \cdot 10^{-34} \text{ Js}$
- $E = n \cdot h \cdot \nu$
- ATOMSKI SPEKTRI
- KONTINUALAN SPEKTAR sadrži niz talasnih dužina.
- LINIJSKI SPEKTAR sadrži samo linije određenih talasnih dužina. Daju ga gasovi.

$$E_2 - E_1 = h\nu$$

E2

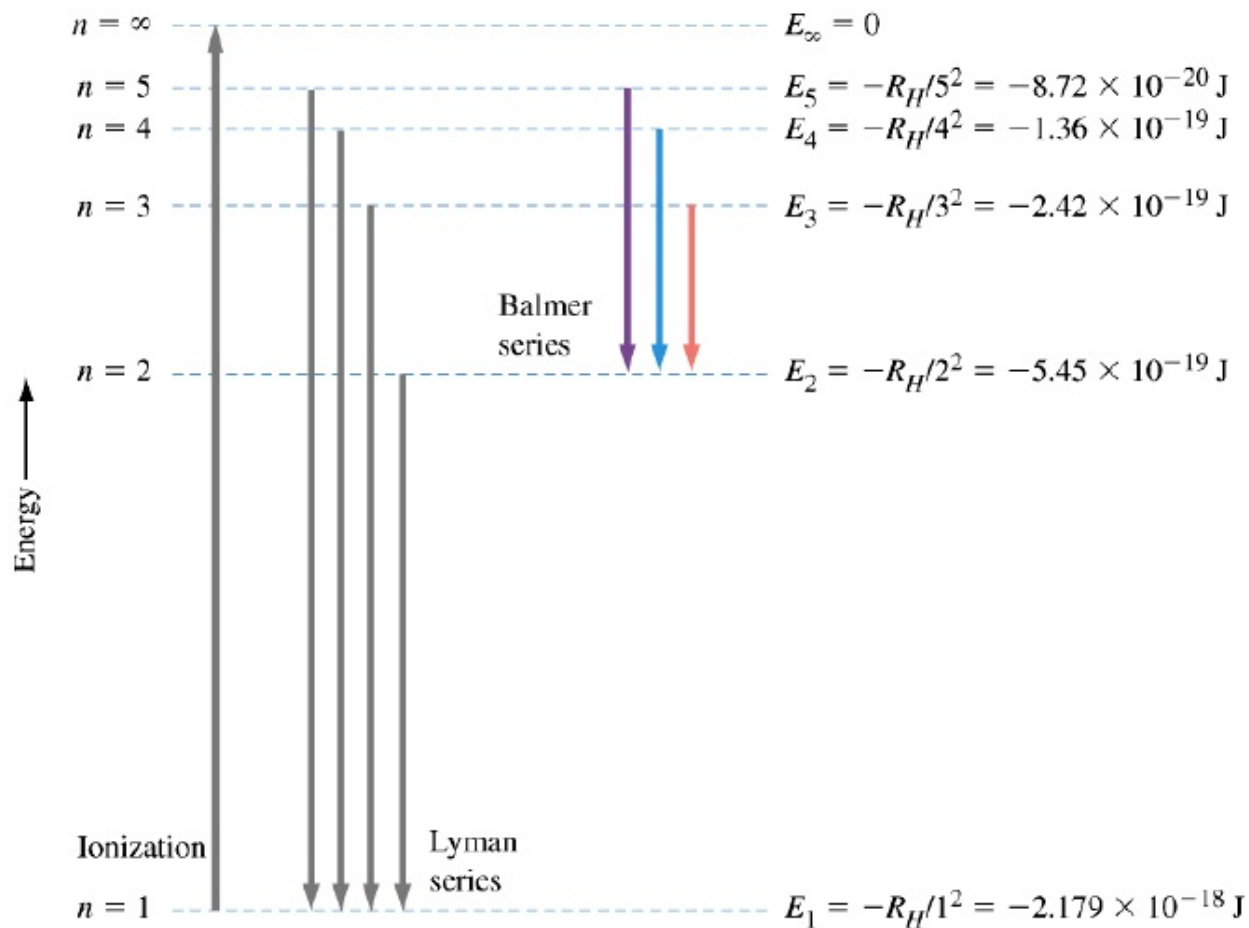

E1

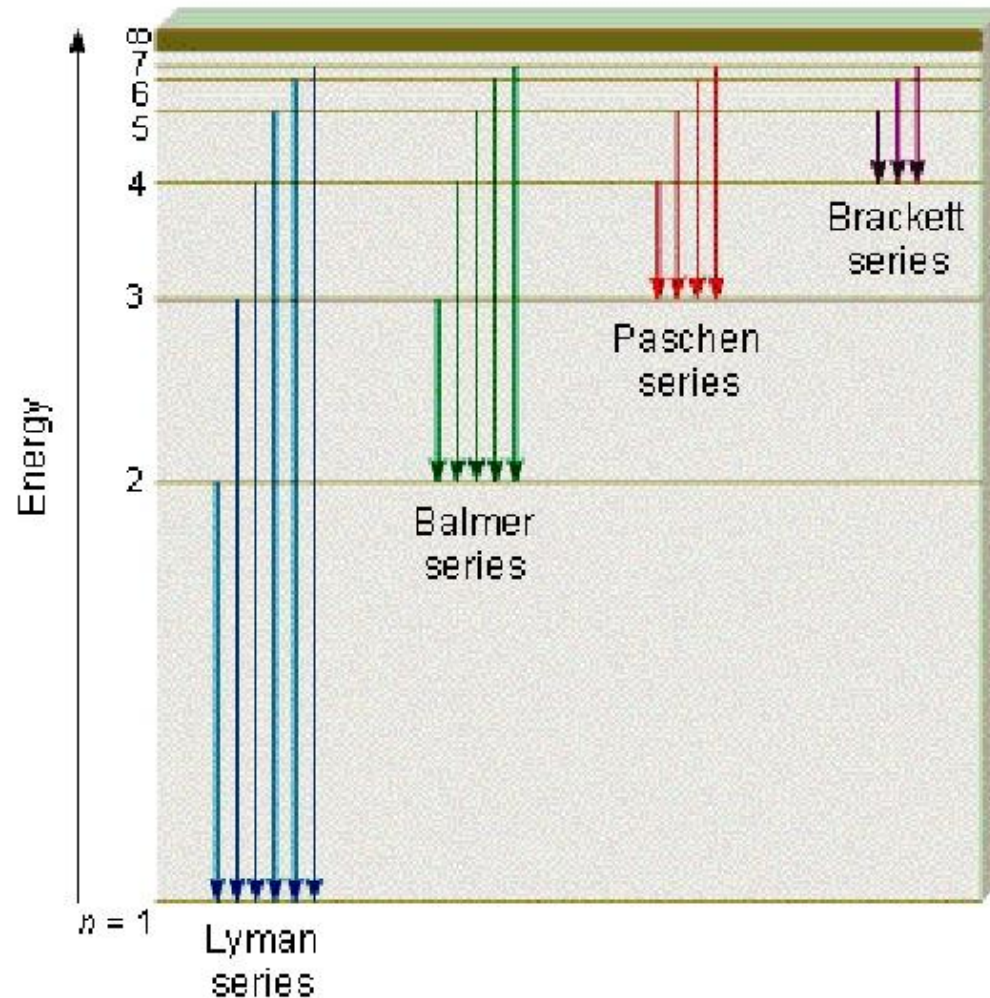

Bor je riješio linijske spektre atoma vodonika

Vrste spektralnih linija atoma vodonika

ATOMSKI SPEKTAR – linijski spektar od atoma u ekscitovanom stanju.
Spektar atoma vodonika je najjednostavniji.

- Balmer (1885) otkrio linije u vidljivom dijelu spektra

$$\tilde{\nu} = \frac{1}{\lambda} = R \left(\frac{1}{2^2} - \frac{1}{n^2} \right) \text{ cm}^{-1}$$

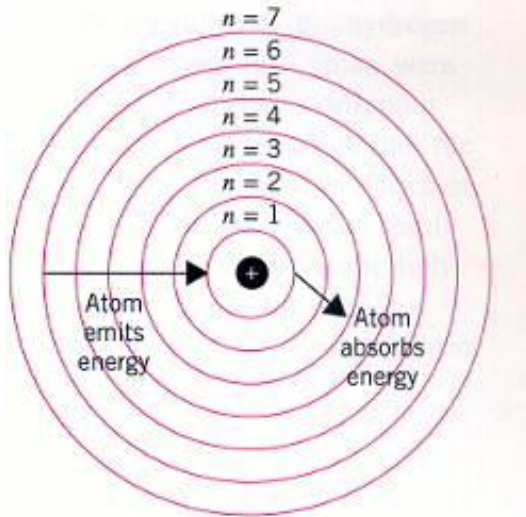
- $\tilde{\nu}$ - talasni broj za $n = 3, 4, 5$ i 6
 λ - talasna dužina spektralne linije
 R - 109678 cm^{-1}

Neke spsktralne linije u atomskom spektru vodonika:

<i>Ime serije</i>	<i>nl</i>	<i>nh</i>
LAJMANOVA	1	2,3,4
BALMEROVA	2	3,4,5
PAŠENOVA	3	4,5,6,
BREKETOVA	4	5,6,7
PFUNDOVA	5	6,7

- U vidljivom dijelu spektra atoma vodonika uočavaju se četiri linije
- Bor je predvidio i druge spektralne linije u nevidljivom dijelu spektra atoma vodonika.

Borovi postulati:

1. Elektron kruži oko jezgra po određenim, **dopuštenim**, putanjama a da pri tome ne emituje energiju. To je **stacionarno stanje**. Najniža od tih putanja je osnovno ili normalno stanje atoma.

$$r_n = n^2 r_1$$

$$E_{\text{elektrona}} = R' / n^2$$

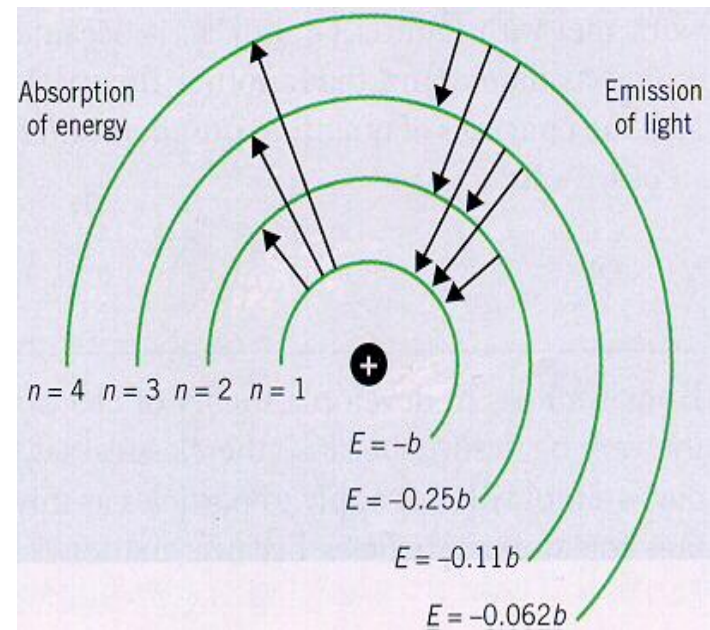
- 2. Apsorpcija i emitovanje energije od strane atoma se dešava samo prilikom skoka elektrona sa jedne dopuštene putanje na drugu. $E_2 - E_1 = h \cdot \nu$

- Stanja u kojima atom ima višu energiju nazivaju se ekscitovana (pobuđena) stanja.

- $E_n - E_m = h\nu$
($m < n$)

- $n_1 < n_2$

Promjena u energiji je jednaka kvantu zračenja – FOTON-u

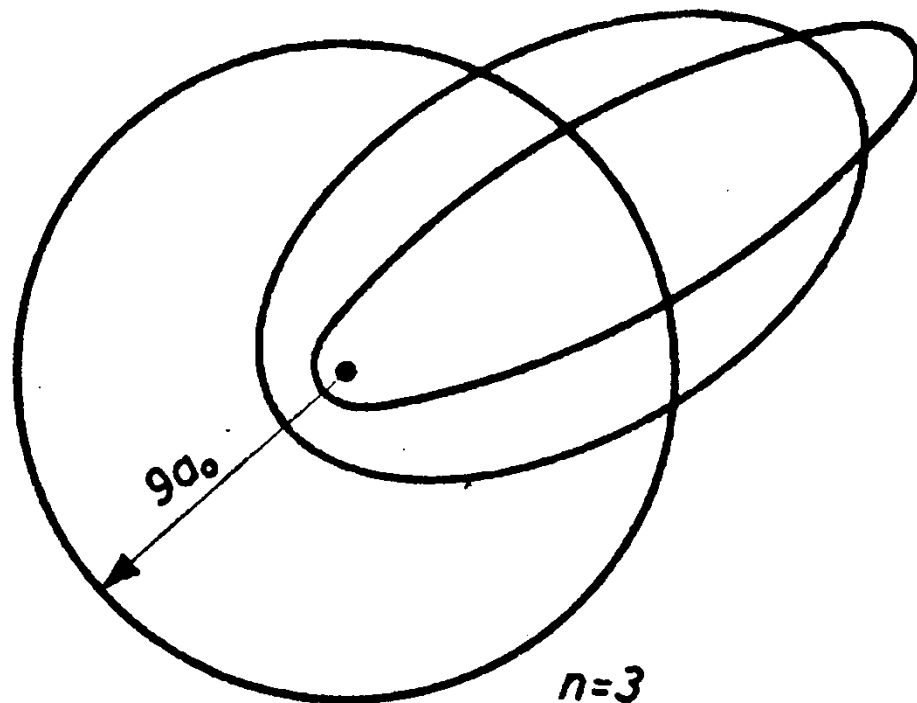
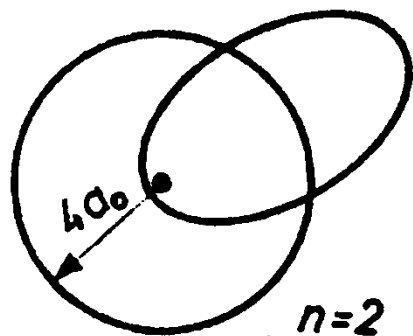
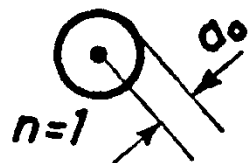
• NEDOSTACI BOROVOG MODELA ATOMA

- Sve elektronske orbite su kružnog oblika i čine skup koncentričnih kružnica
- Svi elektroni sa istim kvantnim brojem n imaju isti sadržaj energije
- Kod atoma sa više od jednog elektrona nije dao dobre rezultate

► Zomerfeld

Elektron u atomu se može kretati i eliptičnim orbitama

Zomerfeldova teorija je doprinijela boljem sagledavanju energetskih podnivoa u okviru glavnog energetskog nivoa, n

Borov model atoma bila je veoma uprošćena predstava o elektronu.

Model atoma sa kvantno-mehaničkog stanovišta - tri principa:

Borov postulat o stacionarnim stanjima atoma

2. Hipoteza De Brojja – dualističko ponašanje malih čestica

- kao čestice (imaju masu)
- pokazuju i osobine talasa

3. Hajzenbergov princip neodređenosti - ne može se istovremeno utvrditi i mesto nalaženja e- i energija

De Broj: Čestice imaju karakteristike talasa

$$h\nu = mc^2 / c^2$$

$$h\nu/c = mc$$

$$h/\lambda = mc \quad (\text{obzirom da je } \nu/c = 1/\lambda)$$

- **De Broj: Čestice imaju karakteristike talasa**
$$hv = mc^2 / c^2$$
$$hv/c = mc$$
$$h/\lambda = mc \quad (\text{obzirom da je } v/c = 1/\lambda)$$
- **Talasna priroda elektrona potvrđena :
Interferencijom katodnih zraka**
- **Nakon dokaza i prihvatanja talasne prirode elektrona uveden je elektronski mikroskop, objašnjeni : valentnost, hemijska veza, periodni sistem elemenata**
- **Postojanje molekula je posledica talasne prirode elektrona.**

Postojanje molekula je posledica talasne prirode elektrona.

ORBITALE - FUNKCIJE KOJE OPISUJU TALASANJE ELEKTRONA.

Šredinger, Hajzenberg i Dirak su nezavisno jedan od drugog dali svoje opise atomskih spektara i zajedničku teoriju :

„TALASNO–MEHANIČKA TEORIJA O STRUKTURI ATOMA“